

Mekan Yaratan Bir Bilinç Gerçekliği Olarak Sanat

Ümit GEZGİN

Sanat Eleştirmeni,

Anadolu Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü

Öğretim Görevlisi

Tarih boyunca sanat kendine özgü 'mekan'da yaratan bir bilinç gerçekliği olarak var oldu. Zaten mekan en başında bir bilinç gerçekliği değil midir? Kuşatıcı bir evren tasarımını gerçekleştirmek isteyen insan ide'sinin varmak istediği bir tür hedef gerçekliği olarak var olmaz mı sanatın kendine özgü dizgesi içinde... Kant akıl için; 'hem öznelliğin bir yetisi hem de nesnelliğin prototipi' olarak açıklama getiriyordu. Aynı akıl, aynı zamanda mekanı algılayan ve dönüştüren bir entelektüel bilinç gerçekliği olarak da kendine özgü varoluşunda hem bireysel hem de nesnel konumunu alır. Bu noktada mekan da akıl gibi bireysel giderek, toplumsal katman içinde gerçeklik ve değişim değerine sahiptir. Yani hem sabit değişmeyen yargılar ve gerçeklikler alanıdır, hem de sürekli değişen ve sanatın da konusu olan fantazmanın, realite üstü bir tür idealitenin saf gerçekliği olarak yerini alır.

Estetik bilinç aynı zamanda mekan üzerinden de kendisini kurgular; bu hayatı gerçekleştirmek durumudur da aynı zamanda. Bilincin yetkinliğe ulaşmak için kurguladığı estetik gerçeklik üzerinden mekanı yeniden tasarımı açılımıdır. Sanat tarihi içinde mekan kurgusu kendi estetiğini gerçekleştirmeye çalışmış, bütün estetik oluş serüvenleri hep bir bilinç tasarımı gerçekliği boyutunda kendini ortaya koymuştur. Bütün bununla ilgili ifadeler toplamı öznel-nesnel birlikteliğini yaşayarak gelişmiştir. Raffael'in mekan kurgularından, Valesquez'in 'Las Meninas'ta varetmeye çalıştığı tarihsel özgün mekan anlayışına kadar algılanan mekan olgusu; aynı zamanda kendine özgü yetkinliğine olan sanatsal bilincin ifade ve yaratma gerçekliği olarak da karşımızda durur. Mekan sanatçının kendini tanımladığı ve bir tür itiba-

ri zaman kavramıyla da ilintili etmen olduğu kadar, plastik sanatlardaki görsellik anlatımına oturmuş, bilincin ve yaratının kendini gerçekleştirme kılavuzu haline de dönüşebilir.

Bilincin, estetik ve akılsal yargı boyutunda; tarihsel ve güncel algı ve gerçeklik izinde sürekli bir mekan estetiği kurgularken, referanslarla ve görsel-düşünsel çözümlenmeleriyle varmak istediği hedef; kendi üzerine kapanmış bir varoluş gerçekliğidir aslında. Bu varoluş gerçekliği öznenin yeniden kendini duyumsaması üzerine kuruludur; gerek modern dünyanın algı mekanizmaları içinde, gerekse de geçmiş dünyanın algı prototipinde mekan kavramıyla gerçekleştirilmek istenen hep öznenin bir tür dışavurumudur.

Kendi içine kapalı bedeninin bir varolan nesnel gerçeklik olarak tanımlanması, 'tekil mekan' kavramı olarak karşımıza çıkarken; 'çoğul mekan' tasarımı reel anlamda da bedenlerin somut gerçeklik uzamında algılanması hadisesidir. En sonunda insan kendi bedeniyle, dış gerçeklik arasındaki ara noktada, sanatın sanal mekan gerçekliğini yaratarak kurtulmak ister; bu kurtulmak istediği durum; 'bireysel tutsaklık'tır; bireysel tutsaklıktan özgür bir oluşa adım atma; kendi mutlak kurtuluşunu o bireysel adım atılmış özgürlükte duyumsama gerçekliğidir sanat. Sanat bu yüzden vardır ve bu yüzden sürekli bir değişim içindedir. Bu aynı zamanda mekansal kavrayışın, gerek özne bedeninin, gerekse de 'kamusal beden' olarak dünyanın sürekli dönüşüm içinde olma durumudur. Bu bilincin de sürekli yaratıcı bir eylem ortaya koymasıyla gerçekleşir. İnsan ancak sanatta dönüştürülmüş bir mekan olgusu yarattığı ve onu sürekli bir değişim içinde görüp algıladığı için, bilinçsel bir evrim ve yaratıcı varoluş gerçekliği söz konusudur.

Sanatçı yaratım süreci içinde rasyonel ideleri duylara göre yorumlama işine girer; deneyimin sınırlarını aşan şeyleri, hayal gücünün yardımıyla, doğada benzerine rastlamadığımız bir bütünlükte, duylar için cisimleştirme-yeye yönelir. Öyle ki, duysal varoluşu içersinde sanatın bu ideleri, doğada rastlanabilecek örneklerden daha tam bir somutluk taşırlar. Sanattaki mekansal varoluş ve ifade de, daha gerçekçi bir ifadenin yerini alarak somutluk yanılgısında sanatsal izdüşümünü gerçekleştirir. Sanat en soyut kavrayışa bile canlı, inanılır bir doğallık verebilir. Böylece sanat, kavramın sunumunu hiçbir sözel ifadenin tam olarak dile getiremeyeceği bir düşünce zenginliği ile birleştiren formu ortaya koymak ve böylece de estetik biçimde idelere yükselmek suretiyle varoluşa yeni bir tanım ve anlam verir; bu aynı zamanda insanoğlunun özgürlük sorunsalına da derin ve kuşatıcı bir açıklama özelliğini de dile getirir.

Yabancılaşmanın bir mekan gerçekliğinde günümüzde evrenselleştiği düşünüldüğünde, sanat yaratıcı enerjisiyle bu yabancılaşmanın önüne geçebilecek bir bilinç biçimi olarak karşımızda durmaktadır. Bu gerçeklik hem me-

kana özgün konumunu bahşedecek ve onu aslında olması gerektiği forma kavuşturarak, bir mekansal özgürleşmeyi sağlayabilecek, hem de sanata yeni açılım boyutları ekleyebilecektir. Bilincin ve aklın görselleşerek, bir tür 'vitrin' haline dönüştüğü çağdaş dünya mekanı karşısında sanatsal bilinç, artık daha özgün ve farklı olmanın yanında; dönüştürücü bir gerçeklik kimliğine de kavuşmak durumundadır. Tarih boyunca sanatın yüklendiği seyirlik hal, günümüz dünyasında müdahale edici bir tür estetik gerçeklik halini alarak; aynı zamanda tavır ve tutum da ortaya koyarak, farklı ve alternatif mekan tasarımları, bilinç gerçeklikleri öneren boyuta gelmek durumundadır.

Sanatın gitgide anlamını yitirmemesi, hiç değilse bir seyirlik oyuna dönüşmemesi için; kendisini mekan boyutlarında yeniden sorgulaması zorunluluğu var. O zaman sanat bilinç yaratan bir kimlik noktasında ortaya çıkabilecek ve seyirlik olmasının ötesinde, dönüştürücü bir estetik gerçekliğe de oturacaktır. Yeni bir sanatçı tanımı, yeni bir sanat algılaması elbet mekan bilincinin gelişmesiyle ilintilidir; mekanı da yeniden kurgulayabilmek için sanatı da yeniden sorgulamayı doğurur bu. Yeni mekan gerçekliği; yeni bir sanat algılamasıyla mümkün olacak ve o zaman farklı bir dünya tasavvuru ve realitesi de gündeme gelecektir.

Sonuç olarak sanatta mekan kavramı yaratıcı bilincin kendi üzerine düşünmesiyle gerçekleşir; ama bu düşünme olgusu bütün tarihsel ve güncel referanslarıyla bir çeşitlilik ve özgünlük içererek varolur. İnsanoğlunun kendi bedensel varlığıyla, doğal mekan arasındaki gerilim, sanatın irreal varlığı içinde bilinç özgürlüğü şeklinde yer alarak varoluş serüveninin özgürlük sorunsalına ve tanımına 'mekan' konsepti içinde açıklama getirir. Bu getirilmiş açıklama, özgürlüğün sonul amacı olarak karşımızda konum almaz; yeni özgürlük tanımları ve varoluş biçimi için ancak referansa, sanatsal referansa dönüşür.